

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

Ot.prp. nr. 59

(2000-2001)

**Om lov om endring i midlertidig lov 17.
september 1999 nr. 73 om begrenset
innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og
registre (innsynsloven)**

*Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 6. april 2001,
godkjent i statsråd samme dag.*

1 Innledning - historikk

Proposisjonen inneholder forslag til ny bestemmelse i innsynsloven som gir den som er gitt innsyn etter loven mulighet til å kreve kassasjon (makulering/sletting) av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger. Forslaget er en oppfølging av Stortingets plenarvedtak 4. mars 1999.

Lund-kommisjonens rapport og Stortingets behandling av denne, som ble avsluttet 16. juni 1997, avdekket at det har foregått regelbrudd fra overvåkingspolitietts side overfor norske borgere. Dette har skjedd enten ved at den til enhver tid gjeldende instruks ikke har vært fulgt, eller ved at det har vært brukt metoder som har vært i strid med norsk lov. Ved Stortingets behandling av Lund-kommisjonens rapport ble regjeringen bedt om å fremme forslag til lov om begrenset rett til innsyn i overvåkingspolitietts arkiver og registre. Ordningen skulle ivareta hensynet til personvernet og den enkeltes rettssikkerhet på den ene side, og hensynet til fellesskapets interesser på den annen side.

Regjeringens forslag til midlertidig lov om begrenset innsyn i overvåkingspolitietts arkiver og registre (innsynsloven) ble lagt frem for Stortinget etter å ha vært godkjent i statsråd 30. oktober 1998, jf Ot prp nr 6 (1998-99). Loven ble vedtatt i sin helhet av Stortinget 4. mars 1999, sanksjonert 17. september samme år, og trådte i kraft 1. januar 2000.

2 Bakgrunnen for forslaget

Justisdepartementet foreslo i høringsutkastet til innsynsloven at dokumenter eller opplysninger i dokumenter som det ble gitt innsyn i, burde kunne kreves makulert eller på annen måte slettet av den som er gitt innsyn. Også innsynsutvalget burde etter departementets opprinnelige standpunkt i høringsutkastet ha et selvstendig ansvar for at slike dokumenter eller opplysninger ble makulert. Riksarkivaren var i sin høringsuttalelse sterkt uenig i forslaget, og viste blant annet til at det aktuelle materialet representerer en svært viktig og spesiell samfunnsprosess som synes så sentral i den politiske utvikling og debatt i etterkrigstiden, at materialet burde oppbevares i sin helhet. Riksarkivaren tilrødde at man som alternativ til kassasjon (sletting/makulering) avleverte alt materiale i forseglet stand til Riksarkivet. Kulturdepartementet støttet dette syn.

Justisdepartementet kom etter dette til at de fleste hensyn talte for at det ikke ble gitt en rett for den enkelte til å få makulert dokumenter eller opplysninger i dokumenter, og la da særlig vekt på at en slik makuleringsrett måtte antas å skade mulighetene for i fremtiden å studere og eventuelt granske enkeltsaker eller epoker i det norske overvåkingspolitietts historie. Departementet forutsatte derfor i proposisjonen at materialet ble behandlet etter nærmere etiske retningslinjer som sikrer at de personvernmessige og sikkerhetsmessige hensyn ble ivaretatt.

Under Justiskomiteens behandling av lovforslaget ble spørsmålet om sletting/makulering av uriktige/ulovlige opplysninger tatt opp, jf. Innst. O. nr. 30 (1998-99). Justiskomiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viste i innstillingen til at departementet i det ovenfor nevnte høringsutkast foreslo at dokumenter eller opplysninger i dokumenter som det ble gitt innsyn i burde kreves makulert eller på annen måte slettet av den som er gitt innsyn, og at Riksarkivaren hadde hatt sterke innvendinger mot dette. Flertallet merket seg at Riksarkivaren viste til at det aktuelle materialet burde oppbevares i sin helhet, og at Riksarkivaren tilrødde at man som alternativ til sletting/makulering avleverte alt materialet i forseglet stand til Riksarkivet.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet hadde forståelse for Riksarkivarens synspunkter, men viste til at med den makulering som hadde foregått, ville det materiale som på denne måten ble overlatt Riksarkivet under ingen omstendigheter gi et fullstendig bilde av situasjonen. Dermed ville også materialets historiske verdi forringes. Mot en videre oppbevaring talte også etter disse representantenes oppfatning hensynet til de som urettmessig hadde fått registrert opplysninger om seg. Arbeiderpartiets medlemmer forutsatte at det ville være en betingelse for makulering at opplysningene var uriktige, eller innsamlet ved en ulovlig metode. Arbeiderpartiets medlemmer la videre til grunn at det ville være urimelig om de som etter mange år får bekreftet en mistanke om ulovlig overvåking må akseptere at de innsamlede opplysningene fortsatt skal finnes i offentlige arkiver, og mente det burde være en mulighet for den som er gitt innsyn til å kunne kreve makulering/sletting av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger. På denne bakgrunn ble det fremmet følgende forslag fra disse medlemmene i Justiskomiteen:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag som gir den som er gitt innsyn etter innsynsloven mulighet til å kreve makulering/sletting av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger».

Justiskomiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viste i sine merknader til at overvåkingspolitiet ajourfører sine registre slik at upålitelige eller uriktige opplysninger kan slettes. Videre la de til grunn at kontrollutvalget ville påse at ulovlig innhentede opplysninger ble slettet. Disse medlemmene av komiteen delte på denne bakgrunn ikke Riksarkivarens syn.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Senterpartiet støttet departementet i at de fleste hensyn taler for at den enkelte ikke gis en rett til å få makulert dokumenter eller opplysninger i dokumenter, og la da særlig vekt på at en slik makuleringsrett ville skade mulighetene for i fremtiden å studere og eventuelt granske enkeltsaker eller epoker i det norske overvåkingspolitietts historie. Medlemmene fremførte at en overlevering til Riksarkivet forutsetter at materialet blir behandlet etter nærmere etiske retningslinjer som sikrer at de personvernmessige og sikkerhetsmessige hensyn blir ivaretatt. Disse medlemmene foreslo at det burde nedtegnes på det aktuelle dokumentet at de opplysninger dokumentet inneholdt var uriktige.

Samme dag som loven ble vedtatt, 4. mars 1999, vedtok Stortinget i plenum med 75 mot 30 stemmer forslaget fra Arbeiderpartiet med følgende ordlyd:

«Stortinget ber Regjeringen fremme forslag som gir den som er gitt innsyn etter innsynsloven mulighet til å kreve makulering/sletting av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger».

3 Departementets forslag

I proposisjonen følger departementet opp vedtaket fra stortingsflertallet ved å foreslå en tilleggsbestemmelse til innsynsloven som gir adgang til å kreve en slik begrenset kassasjonsadgang. Bestemmelsens ordlyd gir den som er gitt innsyn etter loven mulighet til å kreve kassasjon (makulering/sletting) av opplysninger som er uriktige eller ulovlig innhentet. Bestemmelsen gis med hjemmel i innsynsloven og vil derfor være av midlertidig karakter, begrenset til den tidsperiode innsynsretten gjelder for, dvs. 3 år etter ikrafttredelse av loven.

Når det gjelder forholdet til arkivloven, vil departementet bemerke følgende:

Etter alminnelige rettsprinsipper vil en slik bestemmelse gitt med hjemmel i innsynsloven som spesiell lov gå foran bestemmelser i generell lov. Arkivloven inneholder i § 9 et kassasjonsforbud der det heter at dette forbudet i loven går foran bestemmelser om kassasjon i andre lover. Departementet legger til grunn at Stortinget ved sitt flertallsvedtak har ønsket å gi en særbestemmelse i innsynsloven som bryter med hovedregelen i arkivloven. Innsynsloven vil som spesiell lov gå foran arkivloven som generell lov.

4 Økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget

Forslaget antas ikke å medføre økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning, da det kun vil gjelde et begrenset antall tilfeller. Innsynsutvalget gjennomgår i dag alle de dokumenter det er begjært innsyn i. Det antas ikke å medføre vesentlig merarbeid for utvalget også å måtte ta stilling til et krav om kassasjon av uriktige eller ulovlig innhentede opplysninger.

5 Merknad til bestemmelsen

Lovteksten er utformet så nær opp til ordlyden i stortingsflertallets vedtak som mulig. Da flertallet har sluttet seg til forslaget som er utformet av Arbeiderpartiets medlemmer i Justiskomiteen vil den begrunnelse som er gitt i disse merknadene, jf. Innst. O. nr. 30, side 17 spalte 1, danne utgangspunktet for forståelsen av bestemmelsen. Arbeiderpartiets medlemmer i komiteen anfører her følgende:

«Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet har forståelse for Riksarkivarens synspunkter, men vil på den annen side vise til at med den makulering som har foregått, vil det materialet som på denne måten kan overlates Riksarkivet under ingen omstendigheter gi et fullstendig bilde av situasjonen. Dermed vil også materialets historiske verdi forringes. Mot en videre oppbevaring taler hensynet til de som urettmessig har fått registrert opplysninger om seg, idet disse medlemmer forutsetter at det vil være en betingelse for makulering at opplysningene er uriktige eller innsamlet ved en ulovlig metode.»

Under henvisning til ovenstående, legger departementet til grunn at en uriktig opplysning er en opplysning som bygger på feil faktagrunnlag eller en misforståelse, for eksempel at det er foretatt en navneforveksling i forbindelse med innhenting av den aktuelle informasjon.

At opplysningen er ulovlig innhentet må, jf. den ovenfor siterte begrunnelse for flertallsvedtaket, være basert på at det har vært benyttet en ulovlig metode ved innhenting. Dette betyr i praksis at en registrering foretatt utelukkende på politisk grunnlag ikke kan kreves makulert/slettet selv om det måtte være skjedd i strid med den da gjeldende overvåkingsinstruks, forutsatt at metoden som har vært brukt i seg selv er lovlig. Som eksempler på lovlige ordinære metoder kan nevnes bruk av åpne kilder, samtaler, vitneavhør og spaning. Som ulovlige metoder hvor det kan være aktuelt å kassere innhentede opplysninger nevnes uhjemlet telefonkontroll, dvs. tilfeller der rettens kjennelse ikke foreligger, og ulovlig romavlytting.

Nærstående som er gitt innsyn etter loven § 1 annet ledd, har tilsvarende rett til å kreve kassasjon av opplysninger etter loven her.

For øvrig legger departementet til grunn at nærmere kriterier for de vurderinger som må foretas, bør utarbeides av innsynsutvalget.

Justis- og politidepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om lov om endring i midlertidig lov 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitietts arkiver og registre (innsynsloven).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endring i midlertidig lov 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitietts arkiver og registre (innsynsloven) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til lov om endring i midlertidig lov 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre (innsynsloven)

I

I midlertidig lov 17. september 1999 nr. 73 om begrenset innsyn i overvåkingspolitiets arkiver og registre gjøres følgende endring:

Ny § 3a skal lyde:

§ 3a Rett til kassasjon

Den som er gitt innsyn etter § 1 jf. § 2, kan kreve at uriktige opplysninger eller opplysninger som er innhentet ved ulovlig metode, blir kassert.

II

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer.
